

**ТҮГЭЭМЭЛ ТАРХАЦТАЙ АШИГТ МАЛТМАЛЫН
ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ
ҮНЭЛГЭЭ**

НЭГ. ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлалд дурдсанаар Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа 2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичгийн 6.2-т заасан Байгалийн нөөц баялгийг нөхөн сэргээж, хомсдолыг бууруулан ашиглалтын нөөц бий болгож, байгалийн үр өгөөжийг ирээдүй хойч үедээ өвлүүлэх зорилтын хүрээнд Монгол орны усны сав газрын хил хязгаарыг засаг, захиргааны нэгжийн хилийн заагтай уялдуулан оновчтой болгож, сав газрын захиргааны хүний нөөцийг чадавхжуулах, Улсын болон сав газрын усны нөөцийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлж, усны аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Улаанбаатар хотын барилга, авто замын бүтээн байгуулалтад ашиглаж байгаа хайрга, дайргыг 100 хувь нийслэлийн нутаг дэвсгэрээс тодруулбал туул голын сав газраас хайргыг ихээр олборлож байна. Энэ байдал нь нийслэлийн иргэдийн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийг ноцтой зөрчиж байгаа бөгөөд байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөлөл нь жилээс жилд нэмэгдэж байна. Цаашдаа усан сан бүхий газарт түгээмэл тархацтай ашигт малтмал хайх, олборлох, ашиглах зөвшөөрөл олгохгүй байх, одоо үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагааг үе шаттай зогсоох шаардлагатай бөгөөд энэ чиглэлээрх эрх зүйн орчныг эргэн харах зайлшгүй шаардлага үүсч байгааг дурдаад Мөн үзэл баримтлалд дурдсанаар Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2-т “Иргэн эрүүл, аюулгүй, орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй” гэж заасан. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээрх зохицуулалтын хэрэгжилтийг бүрэн хангах зорилгоор гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаа, байгаль орчинд үзүүлж буй нөлөөллийн талаар гомдол, мэдээлэл гаргахад түүний мөрөөр нөлөөллийн үнэлгээ хийх, байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгаа нь тогтоогдсон тохиолдолд тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох харилцааг нарийвчлан

зохицуулах шаардлага үүсч байна гэж хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагыг тодорхойлжээ.

Иймд Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн зохицуулалтууд нь практикт хэрхэн хэрэгжиж боломжтойг тогтоох үүднээс энэхүү хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийв.

Энэхүү хэрэгжилтийн үнэлгээ хийх зорилго нь тус хуулийн хэрэгжилтийн явц дахь хүндрэл, бэрхшээл, нийгэмд үзүүлж буй эерэг, сөрөг нөлөөллийг илрүүлэн, цаашид зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлж, үнэлэлт дүгнэлт өгөх, зөвлөмж боловсруулахад оршино.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Үнэлгээ хийх ажлыг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн гурван үе шаттайгаар хийж гүйцэтгэсэн. Төлөвлөх үе шатанд дараах ажлыг хийж гүйцэтгэв. Үүнд:

1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох;
2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох;
3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох;
4. Харьцуулах хэлбэрийг сонгох;
5. Шалгуур үзүүлэлтийг томьёолох;
6. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох;

2.1. Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн зорилт нь “Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт түгээмэл тархацтай ашигт малтмал хайх, ашиглах тусгай зөвшөөрөл авах, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үүрэг хариуцлага болон хайгуулын талбай, уурхайн эдэлбэрийн орчныг хамгаалах, нөхөн сэргээхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.”¹ гэжээ.

2014 оноос хэрэгжсэн Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн дээрх зорилт, үзэл баримтлал нь түгээмэл тархацтай ашигт малтмал ашиглах, хайх тусгай зөвшөөрөл олгох, цуцлах үйл ажиллагаа болон ашиглалтын явцад байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үүсч байна гэж үзсэн тохиолдолд иргэнээс гомдол гаргах, мэдээлэл хүсэх эрх хангагдсан эсэх, гомдлын мөрөөр байгаль орчинд сүүсэх нөлөөллийн үнэлгээ гаргах, сөрөг нөлөөлөл бүхий үнэлгээ гарсан тохиолдолд ямар арга хэмжээ авах түүнээс үүсэх үр дагавартай холбоотой харилцааг зохицуулж буй бусад хуулийн уялдаа холбоо болон хуулийн зөрчилтэй зохицуулалт үүссэн эсэхийг

¹ Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хууль, <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=9750>

тодорхойлох зорилгоор хуулийн хэрэгжилтийг үнэлэх зайлшгүй шаардлага үүссэн гэж үзэн хэрэгжилтийг үнэлнэ.

2.2. Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох

Үнэлгээний хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд чухал ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх гол хэм хэмжээг тодорхойлоход чиглэдэг.

Хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаварт бүхэлд нь үнэлгээ хийхэд ихээхэн цаг хугацаа, хөдөлмөр, зардал шаардагдана. Харин хуулийн зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чухал нөлөөлөл үзүүлэх зарим хэм хэмжээг тусгайлан сонгож үнэлгээ хийх нь илүү үр дүнтэй.

Иймд энэхүү судалгаагаар түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй хуулийн этгээдийн явуулж буй үйл ажиллагаа нь байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгаа талаар эрх ашиг нь хөндөгдөж буй этгээдээс гомдол гаргах эрх байгаа эсэх, гомдлын мөрөөр байгаль орчны нөлөөллийн үнэлгээг хэн, хэрхэн хийхтэй холбоотой харилцааг зохицуулсан байдал нь хуулийн зорилтод нийцэж буй эсэхийг тодорхойлох зорилгоор хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсгийг судалж, хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээг хийхээр судалгааны хүрээг тогтоосон.

2.3. Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох

“Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэхэд оновчтой, бодитой, хэмжиж болохуйц байдлыг баримталж, мөн үнэлгээний хүрээ, онцлогоос хамааран “зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийг сонгосон болно.

2.4. Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд үнэлгээ хийх хуулийн зүйл, заалтын зорилгод хүрэх байдал, харилцан уялдааг илрүүлэх зорилгоор холбогдох хууль тогтоомж, эрх зүйн актуудтай танилцаж, байгаа мэдээллийг цуглуулж ашиглах аргыг сонгон үнэлгээ хийх мэдээллийг цуглуулсан болно.

Хүснэгт : “Зорилгод хүрсэн байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд сонгосон зүйл, заалт

Д/д	Сонгосон зүйл заалт	Зүйл заалтын агуулга
1	1 дүгээр зүйл 2/ 29.4.Орон нутгийн байгаль хамгаалагч, байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч, бүх шатны Засаг дарга нь хайгуулын болон ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үүсч байгаа талаарх гомдлыг үндэслэн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийлгүүлэх тухай хүсэлтийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад гаргана.	Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн явуулж буй үйл ажиллагаатай холбоотойгоор байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгаа талаар эрх ашиг нь хөндөгдөж буй этгээдээс гомдол, мэдээлэл гаргах эрхийг хангах, тодорхойлох

ГУРАВ. УРЬДЧИЛАН СОНГОСОН ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг сонгож, үр нөлөөг үнэлэх хэсгээ тогтоосон тул тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар авч үзэв.

1 дүгээр зүйл 3/37.1.5.Энэ хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 29.4-т заасны дагуу түгээмэл тархацтай ашигт малтмал хайх, ашиглах үйл ажиллагаа нь байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгаа талаар дүгнэлт гарсан.	Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааны улмаар байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж буй талаар дүгнэлт гарсан тохиолдолд Засаг дарга тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох эрхийг тодорхой болгон хуульчлах
---	--

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуулийн 37 дугаар зүйлийн 37.1 дэх хэсэгт аймаг, нийслэлийн Засаг дарга тусгай зөвшөөрлийг цуцлах

үндэслэлүүдийг хуульчилсан боловч тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаанаас хамаарч байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж буй нь тогтоогдсон тохиолдолд тусгай зөвшөөрлийг цуцлах эрх олгогдоогүй байсан тул уг зохицуулалтыг тодорхой болгон хуульчлахаар хуулийн төсөлд тусгасан нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тависан зорилгод нийцсэн байна.

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Зургадугаар зүйлийн 2-т “Иргэн эрүүл, аюулгүй, орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй” гэж заасан. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээрх зохицуулалтын хэрэгжилтийг бүрэн хангах зорилгоор гол мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн үйл ажиллагаа, байгаль орчинд үзүүлж буй нөлөөллийн талаар гомдол, мэдээлэл гаргахад түүний мөрөөр нөлөөллийн үнэлгээ хийх, байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж байгаа нь тогтоогдсон тохиолдолд тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох харилцааг нарийвчлан зохицуулах шаардлага үүсч байгаа тул уг харилцааг нарийвчлан зохицуулах, хэрэгжилтийг хангах үндсэн зорилгыг хуулийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон байна.

Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн зохицуулах зүйл, хамрах хүрээ нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгыг хангах боломжтой байна.

Тухайлбал хуулийн төсөлд тусгаснаар Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын ашиглалтын тусгай зөвшөөрөл олгоход зөвхөн байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээ хийх шаардлага тавигддаг байсан бол ашиглалтын явцад эрх ашиг нь хөндөгдөж буй этгээдээс гаргасан үндэслэл бүхий хүсэлтийг үндэслэн эрх бүхий этгээдээс нөлөөллийн үнэлгээ хийх ажлыг зохион байгуулж, улмаар байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж буй нь тогтоогдсон тохиолдолд аймаг, нийслэлийн Засаг

дарга тусгай зөвшөөрлийг цуцлах эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой болгох ач холбогдолтой байна.

Иймд Түгээмэл тархацтай ашигт малтмалын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь уг хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлж буй тулгамдаж асуудлыг шийдвэрлэх, уг харилцааг зохицуулж буй эрх зүйн орчныг тодорхой болгох зорилгодоо хүрэх боломжтой, нийцсэн байна.